

## Учинити ствари видљивим\*

Маида Груден

Изложба Нине Тодоровић *Манирање деконструкције* у Музеју примењене уметности у Београду представља наставак истраживања које је ова уметница развијала у оквиру пројекта *Архитектура сећања* и приказала у неколико галеријских простора у Србији и региону. Оно што је карактеристично за целокупни рад Нине Тодоровић је еволутивни континуитет који генерише споне између ранијих радова и одводи нас у нове истраживачке линије развоја ове уметнице. Почетак креирања пројекта *Архитектура сећања*, поклопио се са почетком транзиционог периода у Србији двехиљадитих година. Мењање структуре и изгледа града, у највећој мери градског језгра Београда, надоградња постојећих објеката и стихијска, непланска изградња нових стамбених зграда представљали су контекст у коме се Нина Тодоровић тада кретала, контекст који није нестао већ и даље чини полазиште њених уметничких радова. Такође, транзициони процеси нису престали, већ су многим процедурама *нормализовани*, због чега је критичко бављење овим феноменима од велике важности. Учинити ствари видљивим, како би рекао теоретичар Борис Гројс, чији су текстови инспирисали уметницу при осмишљавању једне од просторих инсталација на овој изложби, могао би се препознати као могуће исходиште пројекта. Међутим, док је фотографско бележење отисака порушених кућа на површинама зидова суседних објеката, у времену пре изградње нових, Нину Тодоровић у претходном пројекту одвело ка интимној анализи односа и давно порушеној кући у којој је провела прве године живота, на актуелној изложби примећујемо да је интимно присутно али је у другом плану у односу на разматрање колективног односа према променама које нам се дешавају и у који смо заједничким искуством доведени. Није необично да се Нина Тодоровић са тим променама суочава користећи концептуални апарат и појмове дигиталне парадигме јер преовлађујући, или претендујући, у шире гледано транзиционом процесу, начин производње и конзумације, без обзира да ли говоримо о материјалном, друштвеном или неком другом регистру, одређује наш начин разматрања света и искустава. Феномен сећања такође остаје у средишту уметничке праксе у оквиру нове изложбе Нине Тодоровић, не само као ресурс за интимно проживљене догађаје, већ и као важно компаративно средство помоћу којег се спознаје разлика између онога што је било, онога што се мења, настаје и долази у времену убрзања и промене парадигме.

---

\* Наслов за текст преузет је од наслова књиге Бориса Гројса: *Boris Groys: Učiniti stvari vidljivima / Strategije suvremene umjetnosti*, MSU, Zagreb, 2010.

Свака изложба Нине Тодоровић укључује активно излагачки простор тако да се радови перципирају не само као изложбени експонати него пре свега као концептуалне целине са карактеристикама уметничких инсталација. Тако је и у Музеју примењене уметности сваки од просторних сегмената осмишљен као амбијентални догађај где се и прозори користе као активно излагачко место које је у дијалогу са изложеним фотографским радовима. Фотографски медиј у својој дигиталној структури основно је полазиште изложбе *Манирање деконструкције* којим уметница бележи трагове срушених, несталих кућа, не само у Београду већ и другим градовима у Србији. Некадашња постојања ових простора сведена су на запис на површини, плосне утваре, које ускоро неће бити видљиве јер ће их прекрити фасаде нових зграда, изграђене од нових материјала од којих је алуминијум најприсутнији као окосница савременог грађевинарства. Следећи поступак који је кључан за пројекат *Манирање деконструкције* је трансформација дигиталних фотографских записа помоћу програма за дигиталну манипулацију слике при чему се добија симулирани ефекат системске грешке у коду записа, такозвани *глич (glitch)*. *Глич* је квар или краткотрајна, пролазна грешка у систему, која се обично сама поправља и зато ју је тешко уочити и отклонити. Инспирисани функцијом, местом и симболичким значењем овог феномена многи уметници су креирали радове који инкорпорирају глич на различите начине, при чему се може говорити о правцу у уметности познатом као *глич арт (glitch art)*.

Нина Тодоровић преузима *глич* као метафору промена које се дешавају у убрзаној трансформацији градских структура и простора, али и промена које у нама индукују та мењања. Осећамо да је посредни грешка, која се већ нормализовала, а да нисмо били у ситуацији да промислимо где је наше место у одлучивању да ли промена треба да буде прихваћена или не, како она утиче на наша кретања, сећања и друштвену интеракцију. Градском простору у Србији данас се приступа мање са аспекта културе, историје и јавног интереса, а више као пољу у коме владају искључиво техно-економски механизми, где у односу на капитал инвеститора оперишу нетранспарентни механизми, који не подлежу јавној расправи. Изглед града требао би да буде производ дијалога у коме грађани имају право на град и одлучивање како ће се он развијати. Фотографски записи које Нина Тодоровић бележи и модификује односе се на свакодневно окружење приватних стамбених јединица али се може применити и на крупније захвате и пројекте у урбаном планирању, при чијој реализацији се неповратно губи део по део јавног простора. У изложбену поставку стога су укључени дигитални принтови растера мапа делова града у коме су лоциране промене које уметница бележи кроз фотографију, али које се сада сагледавају из ширег ракурса. Оне добијају још апстрактнију форму од визуелног језика присутног на фотографијама, *глич*

модификацијама, транспарентним принтовима на плексигласу или колажима на којима Нина Тодоровић интервенише мануелно акрилним бојама, наводећи нас да се запитамо: колико смо заправо сведени на то да се бунимо против нечег апстрактног и који приступ је најделотворнији у хватању у коштац са променама, како не би били сведени на улогу пасивног посматрача? Новац је постао апстрактан, трансакције су постале апстрактне као и комуникације, рад је постао апстрактан, одлуке које се доносе на глобалном нивоу, такође, али су њихови ефекти конкретни, као и ми, ма колико већ били измењени, са својим телима и сећањима. Желећи да укаже на сопствено присуство и искуство у кристализацији представљених концептуалних сагледавања, Нина Тодоровић је на транспарентним интервенцијама на прозорима и параванима, на којима се појављују мотиви мапа, унела трагове својих кретања у ову апстраховану територију, као и тачке на којима је забележила отиске порушених кућа.

Тело посматрача уведено је у поставку изложбе у Музеју примењене уметности врло пажљиво и промишљено. Уметница трасира кретање посетиоца кроз амбијентални распоред дигиталних принтова фасада великог формата аплицираних директно на зидове у соби са параванима и транспарентним фолијама на прозорима са мотивима мапа, водећи га затим у просторију са оригиналним фотографијама окруженим принтовима модификованим *глич* генератором, штампаним на алуминијуму, да би га преко пасажа са радовима изведеним у комбинованој техници, под називом *Nefelomanzia* (Нефеломанција)<sup>1</sup> изведеним мануелним интервенцијама акрилом, као и колажима названим *Архитектура сећања (Деконструкција)* довела до следећег сегмента које чини неколико просторних инсталација. У овом делу изложбе Нина Тодоровић додатно инсистира на просторној компоненти визуелних радова. С једне стране, кроз изложбу постајемо свесни плошности присутне у принтовима, свесни смо мултипликујућих површина на које је сведено наше свакодневно искуство, посредовано екранима и *тач скриновима (touch screen)*, али и интенције да се у то искуство рекреира осећај за простор. Често се ради о фрагментираном простору пуном баријера, као у инсталацији са плексигласима под називом *Препознавање образаца (Деконструкција)*, кроз коју се крећемо, и где се са сваке тачке отвара нова хаотична ситуација. У инсталацији *Life's a Glitch (Deconstruction)* сусрећемо се, пак, са имагинарним, холограмским путем створеним, тродимензионалним простором налик на утвару од фотографија отисака срушених кућа, модификованих *глич* програмом. Кроз целу поставку изложбе у Музеју

---

<sup>1</sup> Грчки *nephos*, облак + *manteia*, пророчанство. Нефоманција или нефеломанција или аркоманција је пракса прорицања у којој будућност предвиђа анализом облика облака, на основу сличности са објектима, животињама или људима. Према овој пракси, сваком облику одговара значење које се мора тумачити узимајући у обзир и облике околних облака. (Прим. аут. изложбе)

примењене уметности неизбежно се намеће питање: како ће изгледати наши будући простори и наша сећања, услед убрзаног развоја технологије, њене све лакше доступности и једноставности коришћења, што за последицу има огроман утицај информационих технологија на свакодневни живот и односе. У том смислу Нина Тодоровић анализира пре свега репродуктивне медије на које се ослањамо, чији технолошки развој утиче на све сегменте нашег живота, а сећање је његов конститутивни део. Инсталација *Декодирање измењеног сећања* нам сликовито и материјално приближава оно што представља дигитална слика и превођење у дигитални запис: огромни број бинарних кодова, у овом случају одштампаних на тракама дугим неколико десетина метара које висе са таванице, и кроз које се морамо пробити да би дошли управо до дигиталне слике у ниској резолуцији модификоване *глич* генератором и постављене на зид галерије. По теоретичару Борису Гројсу управо фајл састављен од бинарних кодова представља оригинал слике, док је њена одштампана или пројектована материјализација у најразличитијим форматима или контекстима у ствари копија слике. То за последицу има следећи исход: уколико дође до промене, или као у овом случају грешке у кодовима, аутоматски се мења изглед слике. Обелодањивање бинарних јединица на тракама значи директно указивање на то где се одиграва грешка у кодовима која производи глич слику, оно чини видљивим план на коме се дешавају промене које утичу на појавност. Нина Тодоровић тако открива генеричку и нумеричку природу дигиталне слике, које због навике коришћења често нисмо свесни, чиме се отвара и питање манипулативности и још веће несталности сећања које се ослања на дигиталну или дигитализовану слику.

Изложба представљена у Музеју примењене уметности обухваћена је називом *Мапирање деконструкције* што одлично сажима визуелне и концептуалне основе овог пројекта који се преплићу и препознају већ при самом ступању у галеријски простор а најављени су споља дигиталним принтовима на изложима Музеја. Нина Тодоровић на себи особен начин тежи да мапира процесе деконструкције који су у сталном кретању, који су постали флуидни и захтевају подједнако флуидне методе регистравања. Због тога имамо утисак да је све на изложби у кретању, преклапању, чак и делови неба на неким од радова као да су тренутно ту, да би већ у следећој расподели добили сасвим ново место и статус, са неизвесношћу да ли ће и даље постојати. Неизвесност је уписана у сваку активност, она обележава рецепцију природе, културе и технологије у савременом свету. У једном тренутку наилазимо на одређени склоп појава и догађаја да би нас већ у следећем тренутку нови склоп изненадио својим присуством. Психогеографско уцртавање, тактичко мењање стратегија и кретања, измицање важећим клишеима чини се као кључно у регистравању промене која се може

ухватити у зачетку пре тренутка *нормализације*, када већ постаје касно да се примете или схвате њени стварни ефекти. Рад Нине Тодоровић остаје везан за феномен сећања и документацију али то је сасвим нови начин документовања и приступа променама који морамо узети у обзир у трансдисциплинарном сагледавању прошлости, садашњости и будућности, у коме уметност као средство промишљања није маргинализовано и где место појединца и колектива није сведено на аутоматизовано прихватање.

## Going Public\*

Maida Gruden

Nina Todorović's exhibition *Mapping of Deconstruction* held at the Museum of Applied Art in Belgrade represents the continuation of the research that this artist has been developing within the project *Architecture of Memory* and that she has displayed in several gallery spaces in Serbia and the region. What characterises the entire work of Nina Todorović is an evolutionary continuity which generates links among her earlier artworks and leads us to new areas of research featuring the development of this artist. The starting steps in the creation of the project *Architecture of Memory* coincided with the beginning of the transition period in Serbia in the 2000s. Changing of the city's structure and its appearance, mostly the urban core of Belgrade, expansion of the existing facilities, and uncontrolled and unplanned construction of new residential buildings created the context in which Nina Todorović was moving at the time – context that has not disappeared, but still makes the starting point of her artworks. Furthermore, transition processes have not ended, but they have been *normalised* through numerous procedures, and therefore, dealing with this phenomenon from a critical point of view is of great importance. As theorist Boris Groys, whose texts inspired the artist while creating one of the ambient installations at the exhibition, would say *going public* could be recognised as a possible outcome of this project. However, while photographic recording of the imprints the demolished houses left on the wall surfaces of their neighbouring buildings, immediately before the construction of the new ones, led Nina Todorović in her previous project towards an intimate analysis of relationships and towards a long-time-ago demolished house where she spent first years of her life, *intimate* is present at the current exhibition, but it is of secondary importance when compared to the analysis of the collective attitude towards the changes that are happening to us and to which we have been brought by our collective experience. It is not strange for Nina Todorović to face these changes by using the conceptual apparatus and terms of the digital paradigm since the prevailing or predominant mode of production and consumption, in the broader sense of the transition process, regardless of whether we talk about the material, social or any other register, determines our way of looking at the world and experience. The phenomenon of memory also remains at the centre of artistic practice at Nina Todorović's new exhibition, not only as a resource for intimate experience of events, but also as the important comparative means which serves to learn the difference between what happened once, and what is changing, what emerges and arrives in the era of acceleration and change of the paradigm.

---

\*The text title is taken from the title of Boris Groys' book: *Going Public / Strategies of Contemporary Art*, Museum of Contemporary Art, Zagreb, 2010.

Each exhibition of Nina Todorović actively includes exhibiting space so that the works are perceived not only as exhibits, but primarily as conceptual wholes with the characteristics of art installations. Thus, each spatial segment in the Museum of Applied Art is designed as an ambient event, where windows are also used as active exhibiting places which are in dialogue with the exhibited photographic works. With its digital structure, the photographic medium represents the starting point of the exhibition *Mapping of Deconstruction*; it serves the artist to record the traces of demolished, missing houses, not only in Belgrade, but also in other towns in Serbia. These formerly existing spaces are reduced to a record on the surface, flat illusions, which will soon become invisible as they will be covered with façades of new buildings, constructed from new materials the most present of which is aluminium as the backbone of the modern construction industry. Another procedure which is considered essential for the project *Mapping of Deconstruction* is the transformation of digital photographic records by means of the program for digital image manipulation, whereby the simulated effect of a systemic error in the recording code, a so-called *glitch*, is obtained. A *glitch* is a fault or a short-lived, transient error in a system, which usually corrects itself, and is therefore difficult to detect and troubleshoot. Inspired by the function, place and symbolic meaning of this phenomenon, many artists have created the works which incorporate a glitch in different manners so that we can now speak of the art movement known as *glitch art*.

Nina Todorović accepts a *glitch* as a metaphor not only for the changes that are happening in the rapid transformation of urban structures and space, but also for the alterations induced in us by these changes. We feel that it is a mistake which has already become normal without letting us consider where our place is in this decision-making, whether such a change should be accepted or not, and how it affects our movements, memory and social interaction. Today urban space in Serbia is much less approached from the aspects of culture, history and public interest, and much more as being the field which is exclusively governed by technical and economic mechanisms, where, depending on the investor's capital, non-transparent mechanisms, not subject to public debate, operate. The city's appearance should be the product of dialogue in which citizens have the right to their city and have the right to decide how it is going to develop. The photographic recordings that Nina Todorović makes and modifies pertain to the everyday surroundings of private housing units, but they can also be applied to larger ventures and projects in urban planning, the realisation of which leads to an irrecoverable loss of public space piece by piece. Therefore, the exhibition set-up includes digital raster maps of the city's areas where the changes are located – the changes that the artist captures through images that are now perceived from a broader perspective. They assume even more abstract form than the visual language present on the photographs, *glitch* modifications, transparent prints on plexiglass or on the collages on which Nina Todorović makes manual

interventions using acrylic paints, forcing us to wonder: how much are we actually reduced to the role of a rebel against something abstract, and which approach is the most effective when dealing with changes so as not to be reduced to the role of a passive observer? Money has become abstract, transactions have become abstract, as well as communication, work has become abstract, the decisions made on a global scale have become abstract as well, but their effects are concrete, as well as we are, no matter how much we have already been changed, with all our bodies and memories. In the desire to emphasise her presence and experience in the crystallisation of the presented conceptual perceptions, Nina Todorović has marked both her movements in this abstracted territory, and the points where she recorded the imprints of demolished houses on transparent interventions made on windows and frames, on which motifs of maps appear.

The viewer's body is introduced to the exhibition set-up at the Museum of Applied Art very carefully and thoughtfully. The artist directs the visitor's moving through an ambient setting of the large-format digital prints of the façades directly hung on the walls of the room hosting frames and transparent foils with the motifs of maps placed on windows, leading him/her then to the room hosting original photographs surrounded with the prints modified by a *glitch* generator, printed on aluminium, in order to take him/her, through the passage of her works created in mixed media by manual interventions with acrylic paints, under the title *Nefelomanzia*<sup>1</sup>, as well as through the collages titled *Architecture of Memory (Deconstruction)*, to the next segment composed of several ambient installations. In this part of the exhibition Nina Todorović further insists on a spatial component of her visual works. On the one hand, through the exhibition we become aware of the flatness present in these prints, we are aware of the multiplying surfaces to which our everyday experience is reduced, mediated by displays and *touch screens*, but we are also aware of the intention to recreate the feeling of space in such experience. This often implies a fragmented space full of barriers, such as the installation composed of plexiglass pieces titled *Pattern Recognition (Deconstruction)*, through which we move, and where each point reveals a new chaotic situation. On the other hand, in the installation *Life's a Glitch (Deconstruction)* we meet with an imaginary, holographic, three-dimensional space resembling the ghost made from the photographs of the demolished houses' imprints, modified by a *glitch* program. Throughout the entire exhibition at the Museum of Applied Art the following question inevitably arises: what will our future spaces and our memories look like, due to the rapid development of technology, its increasingly easier accessibility and simple use, which results in a tremendous impact the information technology has

---

<sup>1</sup> The Greek *nephos*, a cloud + *manteia*, divination. Nephomancy or nephelomancy or aeromancy is the practice of divining in which the future is divined by studying the shapes of clouds, based on their resemblance to objects, animals or people. According to this practice, each shape corresponds to the meaning that needs to be interpreted taking into account the shapes of the surrounding clouds. (Note of the Exhibition's Author)



on everyday life and relationships? In this sense, Nina Todorović primarily analysis the reproductive media that we rely on, whose technological development affects all aspects of our lives, and where memory is its constituent part. Installation *Decoding of Altered Memory* presents to us, in a picturesque and material manner, what makes a digital image and what makes a conversion to digital format: a huge number of binary codes, in this case printed on the several-hundred-meter-long strips hanging from the ceiling, through which we have to wriggle to come to the low-resolution digital image modified by a *glitch* generator and mounted on the gallery wall. According to theorist Boris Groys, the very file consisting of binary codes represents the original image, while its printed or projected materialisation in various formats or contexts is, in fact, a copy of the image. It results in the following: if there is a change, or, as in this case, there is an error in codes, the appearance of the image automatically changes. Disclosure of binary units on strips implies a direct indication of where the error that produces a *glitch* image occurs in codes; it makes the plan, in which the changes affecting manifestation occur, visible. Nina Todorović thus reveals a generic and numeric nature of a digital image, which we are often not aware of due to the fact that we commonly use it, which opens the question of manipulation and even greater inconsistency of the memory which relies on a digital or digitised image.

The exhibition presented at the Museum of Applied Art is titled *Mapping of Deconstruction*, which exquisitely sums up the project's visual and conceptual bases that are intertwined and recognised immediately upon stepping into the gallery space, and that are announced outside by digital prints in the Museum's display windows. In her distinctive way, Nina Todorović tends to map the processes of deconstruction, which are in constant motion, which have become fluid and which require equally fluid registration methods. Therefore, we have the impression that everything at the exhibition is in motion, that everything is overlapping, that even the parts of the sky in some works look as if they were here right now, and already in the following setting they would take a totally new place and status, with uncertainty about whether they will continue to exist or not. Uncertainty is recorded in each activity; it marks the reception of nature, culture and technology in the modern world. At one point, we come to a certain set of phenomena and events, and at another point we are surprised by the presence of a new set. Psychogeographic mapping, tactical change of strategies and movement, and avoidance of valid clichés seem to be key when registering the change that can be caught in its beginning prior to the moment of *normalisation*, when it becomes too late to notice or understand its real effects. Nina Todorović's work still adheres to the phenomenon of memory and documentation, but it is a completely new manner of documenting and new access to the changes that we need to take into account in the transdisciplinary consideration of the past, present and future, in which art, as a means of thinking, is not marginalised and where the place of an individual

and a collective is not reduced to the automated acceptance.